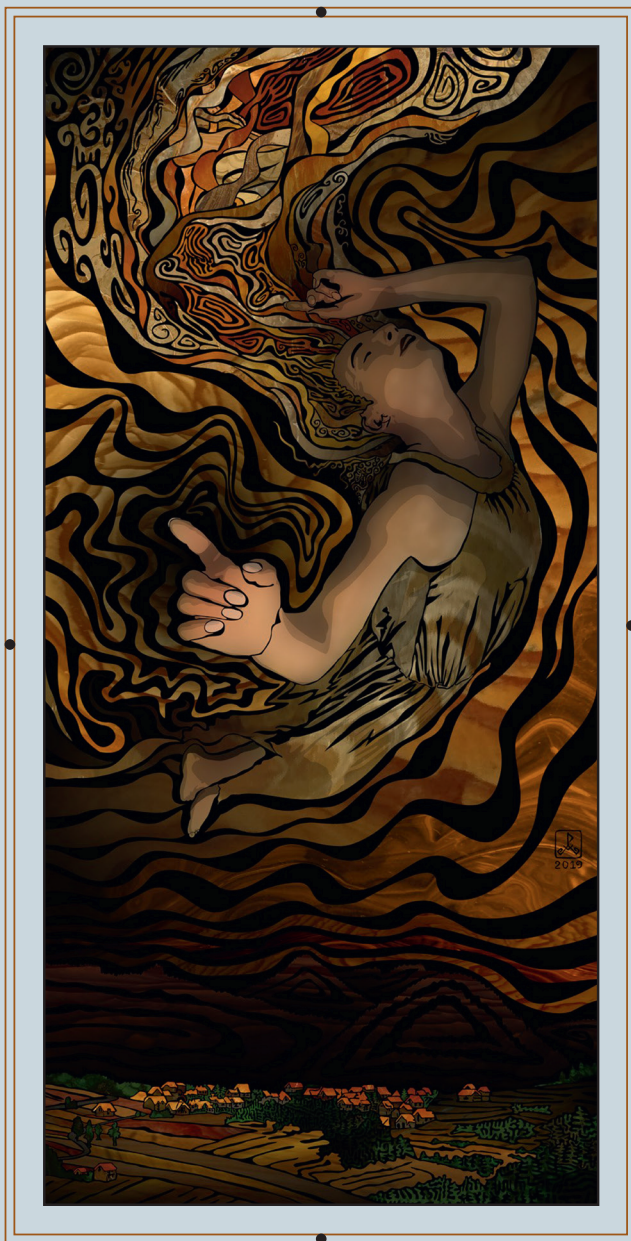

SNY KOBIET, SNY O KOBIETACH

OD ROMANTYZMU DO MŁODEJ POLSKI

Sny kobiet,
sny o kobietach

– od romantyzmu do Młodej Polski

UKAZAŁY SIĘ:

1. *Podróże i podróżopisarstwo w polskiej literaturze i kulturze XIX wieku. Studia i szkice*, red. A. Kowalczyk, A. Kwiatek, Kraków 2015.
2. Modzelewska E., *August Antoni Jakubowski – poeta rozpaczy. Życie i twórczość*, Kraków 2015.
3. *Romantycy na krańcach świata. Podróże egzotyczne i peregrynacje wewnętrzne*, red. E. Modzelewska, P. Soboń, Kraków 2015.
4. *O dziennej i nocnej stronie romantycznego podróżowania*, red. J. Pyzia, S. Sarzyńska, Kraków 2018.

Sny kobiet, sny o kobietach

– od romantyzmu do Młodej Polski

POD REDAKCJĄ

PAULINY BATKIEWICZ,

LIDII KAMIŃSKIEJ,

MONIKI ZIÓŁKOWSKIEJ

KRAKÓW

© Copyright by individual authors, 2020

RECENZENCI: prof. dr hab. Bogusław Dopart, prof. dr hab. Gabriela Matuszek-Stec

OPRACOWANIE REDAKCYJNE: Weronika Werewka

PROJEKT OKŁADKI: Aleksandra Winiarska

ISBN 978-83-8138-249-6 (druk)

ISBN 978-83-8138-250-2 (on-line, pdf)

Na okładce wykorzystano grafikę Adama Peruna *Młodość Mądrości*

Publikacja dofinansowana przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

7 Wprowadzenie

Od romantyzmu...

MONIKA ZIÓŁKOWSKA

- 13 Literackie sny o kobietach w utworach *Fragment d'un journal*
i *Sen Cezary* Zygmunta Krasińskiego

ANNA RZEPNIEWSKA

- 27 „Dlaczego będę to opowiadał”. Senny świat kobiet w *Narracjach*
Władysława Słowackiego

MARCIN SARNA

- 45 Boginie snów (u) Gérarda de Nerval'a i Charles'a Nodiera

PATRYCJA WOJDA

- 59 Słodki koszmar Baudelaire'a i Norwida o kobietach

JOANNA STOCKA

- 71 Między marzeniem a złowrogą wizją – sen bohaterki *Świełłany*
Wasilija Żukowskiego

ALEKSANDRA ŁAGOWSKA

- 81 Wieszcz sen Lenory w ujęciu polskich i rosyjskich poetów romantyzmu

SANDRA MAGDALENA KOCHA

- 99 Kobieta między snem a jawą w wybranych tekstach
Hansa Christiana Andersena

...do Młodej Polski

IRENEUSZ WOŹNICA

- 119 Motyw snu w erotykach Kazimiery Zawistowskiej.
Na podstawie wybranych przykładów

NORBERT GACEK

- 133 Tłumaczenie snu, tłumaczenie ciała. O *Vision I* Alberta Samaina
i *Lwicy* Kazimiery Zawistowskiej

LIDIA KAMIŃSKA

- 147 Przestrzeń ukojenia czy senny koszmar?
O snach, wizjach, fantasmagoriach w poematach prozą
Maryli Wolskiej z tomu *Thème Varié*

EMILIA GAŁCZYŃSKA

- 161 „Kontrasty” snów zapoznanej poetki Loli Szereszewskiej

KAMIL KACZMAREK

- 171 Wyśniona przestrzeń emancypacji. Przykład *Snów Marii Dunin*
Karola Irzykowskiego

- 193 Indeks osobowy

Motyw snu w erotykach Kazimierzy Zawistowskiej

Na podstawie wybranych przykładów

Ireneusz Woźnica

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

<https://doi.org/10.12797/9788381382502.08>

Po motyw snu Kazimiera Zawistowska sięgała często – odnajdujemy go średnio w co trzecim jej wierszu. Przed rozpoczęciem szczegółowych rozważań na temat obecności tego motywu i jego funkcji w erotykach poetki wypada zwrócić uwagę na dosłowne znaczenie kluczowego pojęcia w drugiej połowie XIX stulecia. Jest to o tyle istotne, iż, jak w *Śnie i poetyce* stwierdza Aleksandra Okopień-Sławińska, semantyka badanego wyrazu

Krystalizuje się [...] dopiero na tle [...] tradycji literackiej i intelektualnej. Wśród licznych, możliwych i niezbędnych płaszczyzn odniesienia szczególna rola przysługuje [...] światopoglądowi potocznemu zaszyfrowanemu w powszechnej praktyce językowej. Utrwalony w języku zasób wyrażen i wyobrażeń determinuje w sposób nieunikniony i niezależny od indywidualnych postanowień sens i ton wszystkiego, co przez pisarza może być wypowiedziane, a przez odbiorcę przyswojone¹.

W czasach poetki semantyka słowa „sen” nie odbiegała od współczesnej. Jak podaje *Słownik wileński*², wyraz ów oznaczał zarówno czynność spania, jak i to, co się śni, marzenie senne. Zawarte w słowniku przykładowe wyrażenia ukazują zakodowaną

¹ A. Okopień-Sławińska, *Sny i poetyka*, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1973, nr 2 (8), s. 14.

² Zob. *Sen*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego*, cz. 1, Wilno 1861, s. 1466, [on-line:] <https://eswil.ijp.pan.pl/index.php> – 08.08.2019.

w języku ambiwalencję związanych z omawianym pojęciem skojarzeń. Czytamy więc: „Sen czasem odsłania tajemnice” oraz „Niektóre sny sprawdzają się”, w innym miejscu zaś odnajdujemy przysłowie „Sen mara, Bóg wiara” i definicję przenośnego znaczenia interesującego nas słowa: „urojenie, czcze marzenie, przywidzenie głów egzaltowanych, nie mające rozumnej podstawy”. Słownik odnotowuje także metaforyczne określenie „sen wieczny”, oznaczające śmierć. Widzimy zatem, że Okopień-Sławińska słusznie zauważa, iż „potoczna aksjologia «snów» pełna jest ocen krańcowo przeciwstawnych”³. Wirtuozowską grę ową utrwaloną w kulturze sprzecznością wartościowania i niejednorodnością znaczeń snu zaobserwować możemy w twórczości Zawistowskiej.

Sen jako śmierć obecny jest wierszu [*Kochałam Ciebie...*]⁴. Podmiot-bohaterka w pierwszej strofie wspomina chwile spędzone z ukochanym, by następnie zadać dramatyczne pytanie, na które nie może spodziewać się odpowiedzi: „Gdzież ty poszedłeś, o mój książę senny?”

Użyty przez Zawistowską wyraz „senny” na przełomie wieków znaczył tyle, co śpiący, pogrążony we śnie⁵ – jak możemy się domyślać z dalszej części utworu, w której mowa o sarkofagu i grobach – w śnie wiecznym. W wierszu nie tylko nie pojawia się jednak ta wyeksploatowana fraza czy jakakolwiek jej zmodyfikowana wersja; również samo zaśnięcie nie zostaje utożsamione z momentem zgonu. W cytowanym bowiem zdaniu to pójście, nie zapadnięcie w sen jest eufemistycznym określeniem śmierci. Senność stanowi natomiast pewną własność adresata. Co więcej, podmiot nie orzeka o niej, lecz wprowadza ją w drogę presupozycji⁶. Mamy tu zatem do czynienia z przetworzeniem popularnego toposu; Zawistowska nie reprodukuje biernie konwencji, lecz wykorzystuje ją, podejmując z nią grę.

Słowo „senny” było także, podobnie jak dziś, synonimem wyrazu „zaspany”, od-
czuwający potrzebę snu. W odniesieniu do adresata utworu nie należy go rzecz

3 A. Okopień-Sławińska, *op. cit.*, s. 15. Autorka szeroko omawia ten temat na s. 13–22.

4 K. Zawistowska, [*Kochałam Ciebie...*], [w:] e a d e m, *Utwory zebrane*, oprac. L. Kozikowska-Kowalik, Kraków 1982, s. 139, *Biblioteka Poezji Młodej Polski*. Wszystkie odwołania do dzieł poetki oraz cytaty jej utworów za tym wydaniem. Wszystkie wyróżnienia moje.

5 *Senny*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego...*, s. 1466–1467.

6 Tzn. prawdziwość implikowanego zdania „Książę jest senny” stanowi konieczny warunek orzekania o prawdziwości lub fałszu każdej odpowiedzi na postawione pytanie. Zob. J. Culler, *Presupozycje i intertekstualność*, tłum. K. Rosner, „Pamiętnik Literacki” 1980, t. 71, nr 3, s. 305–308.

jasna odczytywać literalnie. Badacze zajmujący się omawianym motywem w poezji Młodej Polski stwierdzają zgodnie, iż często bardziej niż semantyczną pełni on funkcję nastrojotwórczą⁷. Jak zauważa Maria Podraza-Kwiatkowska, „funkcja [...] epitetu [„senny” – I. W.] jest jasna: sugeruje on zwolnienie tempa, łagodność ruchu, ściszenie dźwięków, zanikanie sfery rzeczywistości”⁸. Taka właśnie nastrojotwórcza funkcja motywu snu dominuje w *[Kochałam Ciebie...]* – a także w znacznej części utworów Zawistowskiej.

Przywołany epitet oznacza też często „spokrewniony ze snem w sposobie istnienia czy przejawiania się, mający strukturę ontyczną marzenia we śnie”⁹. I ta sfera nastrojowo-semantyczna obecna jest w omawianym wierszu. Współgra ona z trzecim odnotowanym przez słownik znaczeniem kluczowego wyrazu: „we śnie zjawiający się, do snu podobny, znikomy”¹⁰, „niby we śnie znajdujący się, dziwny, niepochowytny”¹¹. Owa aura nastrojowa rozciąga się jednak nie tylko na adresata, którego status ontologiczny został zachwiany przez śmierć. Dotyczy także całej rzeczywistości przedstawionej w utworze, która przez swą ponurą, średniowieczno-grobową scenerię sprawia wrażenie irrealnej, legendowej, właśnie sennej. Nie bez znaczenia dla owego nastroju pozostaje również tytuł cyklu, do którego należy *[Kochałam Ciebie...]*, tj. *Z marzeń moich*.

7 Nastrojowość w poezji modernizmu szczegółowo i obszernie omawia M. Podraza-Kwiatkowska w: e a d e m, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski. Teoria i praktyka*, Kraków 1975. Także M. Stala, charakteryzując młodopolskie metafory, zauważa, iż muszą one „dawać tak wiele do myślenia i odczuwania, iż w pewnym momencie przestają znaczyć cokolwiek konkretnego”. I d e m, *Metafora w liryce Młodej Polski. Metamorfozy widzenia poetyckiego*, Warszawa 1988, s. 266. Autor wymienia również epitet „senny” jako jeden z najczęściej występujących w ówczesnej poezji (s. 162). O nastrojotwórczej roli motywu snu pisze też M. Podraza-Kwiatkowska w: e a d e m, *Somnambulicy*, [w:] e a d e m, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985, s. 148: „Jedno jest pewne: owa «senna» inkrustacja nie służy ścisłej precyzacji semantycznej. Służy natomiast wydobyciu pewnej aury nastrojowej”. Zob. także N. Poleśzak, *Oniryczne ekspresje w „Sonatach mol” Marii Grosseck-Koryckiej*, „Jednak Książki” 2015, nr 4, s. 103–104, [on-line:] <https://cwf.ug.edu.pl/ojs/index.php/JednakKsiazki/article/view/275> – 07.05.2019.

8 M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy...*, s. 148.

9 M. Stala, *op. cit.*, s. 191.

10 *Senny*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego...*, s. 1466–1467.

11 *Senliwy*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego...*, s. 1466. Wyraz ten został w słowniku wymieniony jako synonim słowa *senny*.

W sonecie [*Cieniem byłeś ty dla mnie...*] żeński podmiot zwraca się do męskiego adresata, dając do zrozumienia, że jest on zaledwie niedoskonałą imitacją poprzedniego ukochanego. Wypowiada między innymi zdanie: „O minionym śnie byłeś dla mnie tylko śnieniem”¹².

Mamy tu więc do czynienia z ekwiwokacją¹³. Uruchomione zostają – zarysowane już wyżej – przeciwstawne znaczenia słowa „sen” i związane z nimi sfery skojarzeń. W przypadku pierwszego użycia wyrazu spotykamy się ze snem jako pięknym wspomnieniem, czymś ulotnym (co podkreśla dobitnie epitet „miniony”), tyleż atrakcyjnym, co nierealnym¹⁴. Pojawiający się następnie wyraz „śnienie” oznacza również coś nierzeczywistego, tym razem jednak w negatywnym sensie – jako zdeformowane lub niekompletne odwzorowanie tego, co prawdziwe – zatem pełnowartościowe. Tak pojęty sen stanowi człon szeregu innych niedoskonałych kopii, mianem których podmiot metaforycznie określa kochanka-adresata, tj. cienia¹⁵ oraz pozbawionego zapachu i wyrazistości barw odbicia na tafli wody, które „Żywego tylko kwiatu ma nikle pozory”¹⁶.

Poetka wykorzystuje zatem utrwaloną w języku podwójną aksjologię snu w celu uzyskania błyskotliwej gry słów. W obu przypadkach odwołuje się do niepewności statusu ontologicznego sennych wizji, co stanowi płaszczyznę zgodności. Płaszczyzną niezgodności jest zaś ich krańcowo różne wartościowanie. Dwa „sny” nie zostają jednak ze sobą utożsamione, dlatego nie można tu mówić o paradoksie¹⁷. Ich zestawienie opiera się wszak na zasadzie *discors concordia*, mamy więc do czynienia z konceptem, którego celem jest jednoczesne wywyższenie jednego i pogniębienie drugiego kochanka¹⁸.

12 K. Zawistowska, [*Cieniem byłeś ty dla mnie...*], [w:] ead., *op. cit.*, s. 51.

13 Zob. L. Banowska, *Paradoks poetycki i formy pokrewne jako tworzywo literackie*, „Pamiętnik Literacki” 2001, t. 92, nr 2, s. 161–162.

14 Zob. A. Okopień-Sławińska, *op. cit.*, s. 16.

15 Nasuwa się tu na myśl podobieństwo do platońskiej paraboli jaskini. Ten interesujący i warty rozwinięcia wątek nie jest jednak tematem niniejszego artykułu.

16 K. Zawistowska, *op. cit.*

17 Gdyż w przywołanym zdaniu nie zachodzi pozorna wewnętrzna sprzeczność, która stanowi konieczny warunek jego powstania. Zob. L. Banowska, *op. cit.*, s. 162–163.

18 Zob. M. K. Sarbiewski, *De acuto et arguto liber unicus, sive Seneca et Martialis. O poincie i dowcipie księga jedna albo Seneka i Marcialis*, [w:] id., *Wykłady poetyki*, tłum. i oprac. S. Skimina, Wrocław 1958, s. 5, *Biblioteka Pisarzy Polskich*, seria B, nr 5.

Kontrastowe zestawienie ocen snu odnajdujemy także w dyptyku sonetowym *Ewa* rozpoczynającym się słowami:

Usnął Adam, skroń sparszy o warkocze Ewy,
I w śnie Panu się kłaniał [...] ¹⁹.

Już w początkowym fragmencie widzimy sen jako czynność spania oraz jako marzenie senne. Należy je tutaj, inaczej niż w omówionych wyżej wierszach, pojmować dosłownie: Adam zasypia i śni. Łatwo dostrzec ścisłą relację, jaka zachodzi między jawą a snem: zgodnie z przywołanym przez *Słownik wileński* przysłowiem „co kto miłuje, to i we śnie czuje”²⁰, pierwszy z ludzi, wdzięczny Bogu za piękno Edenu i swej towarzyski, składa hołd Stwórcy nawet w czasie spoczynku. Sen wartościowany jest zatem dodatkowo – spanie jako przyjemny, błogi odpoczynek, wizja senna zaś jako moment oddawania czci Bogu. Co więcej, poza Adamem śpią także zwierzęta, a całe rajske ogrody są „zdrzemane”. Sen jest więc stanem powszechnym – i najwłaściwszym. Wyłamuje się z niego jedynie wąż-Szatan. Oraz pełna zmysłowego piękna i pożądliwości sprawczyni pierwszego grzechu...

Wąż-kusiciel, pozornie odwodząc bohaterkę od zerwania zakazanego owocu, radzi jej:

A więc stul oczy – bo gdy krew jagody,
Łaknących ust Twych zwabi kraśne miody,
[...]
Już nie poniesiesz pokłonu dla Pana [...] ²¹.

Sen jawi się tutaj jako przestrzeń ucieczki przed diabelską pokusą. Zarysowuje się więc wyraźna opozycja: dobry sen, prawość, kontakt z Bogiem – zła bezsenność, kontakt z Szatanem, grzech. Nasuwa się jednak nieodparcie pytanie: dlaczego, kiedy wszystko śpi, Ewa pozostaje bezsenna?

Sen wiąże się ze spokojem, zaniechaniem aktywności, beczynnością – jest przecież synonimicznie zwany spoczynkiem; spoczynek zaś oznacza brak ruchu. Z kolei, zgodnie z fizyką perypatetyką, „czas jest miara jakiego ruszania się [...] i nigdzie

¹⁹ K. Zawistowska, *Ewa*, [w:] eadem, *op. cit.*, s. 84–85.

²⁰ *Sen*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego...*, s. 1466.

²¹ K. Zawistowska, *Ewa...*

czasu nie masz, gdzie nie masz ruszania”²². W raju zatem, w którym cała natura i w pełni z nią zharmonizowany człowiek²³ pogrążeni byli we śnie, nie istniał czas, gdyż nie zachodziła zmiana, którą mógłby on odmierzać. To jednakże, co można by uznać za wspaniałą wizję doskonałej stałości cechującej pierwotny ład stworzenia, spoglądając z innej perspektywy, można nazwać stagnacją, skostnieniem, martwością: jak w baśni o Śpiącej Królownie, której tytułowa bohaterka wraz z otaczającym ją światem śpi – nie podlega zmianie, nie starzeje się, nie obumiera, jak gdyby została wyjęta spod prawa rosnącej entropii – ale nie żyje, to znaczy nie ma możliwości podejmowania działań, zamarła w sennym odrętwieniu²⁴.

Adamowi zdecydowanie bliższy jest pierwszy, afirmatywny stosunek wobec bezczasu. Tytułowej bohaterce sonetów zaś – drugi, dezaprobatywny. I może właśnie to stanowiło przyczynę jej bezsenności, rozmowy z wężem i w konsekwencji – otwartego buntu: pierwszego grzechu?

Sen nabiera więc w sonetach dwójakiej aksjologii – w zależności od obranego punktu widzenia. Tekst żąda wszak od odbiorcy przyjęcia perspektywy tytułowej bohaterki²⁵; każe opis piękna, sytości i spokojnego szczęścia cechującego życie w Edenie uważać za ironiczny. Opis owego pełnego zaspokojenia odnosi się bowiem do Adama, nie do Ewy. To pierwszego mężczyzny dotyczy określenie „syt i łask szczodrych”; o nim także czytamy: „[...] olśnion, wzrok napaśszy krasą tej [Ewy – I. W.] piękności / Usnął [...]”. Nawet w zdaniu „Edeńskie im wonieją zdrzemane ogrody”²⁶ zaimek oznacza nie parę pierwszych ludzi, lecz Adama i zwierzęta.

Ewa tymczasem pozostaje niezaspokojona, dręczona jakimś nieokreślonym (i chyba niemożliwym do określenia) niespełnionym pragnieniem. Czytamy o jej „płonącej” głowie oraz „pożądliwych” dłoniach. I to właśnie owa paląca żądza, która

22 W. Tytkowski, *Uczone rozmowy wszystkę w sobie prawie zawierające filozofią*, [w:] OKO. Obyczaje, kultura, osobliwości, red. L. Pijanowski, Kraków 1975, s. 51.

23 Zob. P. Stępień, *Chaos i ład. „Lament świętokrzyski”*, [w:] idem, *Z literatury religijnej polskiego średniowiecza. Studia o czterech tekstach*, Warszawa 2003, s. 221.

24 Zob. K. Miller, T. Cichocka, *Śpiąca Królowna. Dar trzynastej wróżki*, [w:] eadem, *Bajki rozebrane*, Warszawa 2014, s. 27–28. Notabene autorki przedstawiają interpretację baśni mogącą budzić liczne zastrzeżenia. O Śpiącej Królownie i martwocie wynikającej z unieruchomienia czasu pisze także (w związku z fotografią) R. Barthes w: idem, *Światło obrazu. Uwagi o fotografii*, tłum. J. Trznadel, Warszawa 2008, s. 161–162.

25 Zob. L. Kozikowska-Kowalik, *Dialektyka oryginalności i typowości. (O poezji Kazimierza Zawistowskiej)*, [w:] K. Zawistowska, *op. cit.*, s. 28, gdzie autorka Ewę i inne bohaterki cyklu *Dusze* określa jako „osobowości pokrewne podmiotowi lirycznemu”.

26 K. Zawistowska, *Ewa...*

nie zaznała nasycenia nawet w raju, stać się mogła przyczyną bezsenności i grzechu. To prowadzi nas do wcielenia motywu snu zawartego w dyptyku. Wąż mówi do Ewy:

[...] gdy krew jagody,
Łaknących ust Twych zwabi kraśne miody,
To swą urodą cała zesromana,

Już nie poniesiesz pokłonu dla Pana,
Bo tak potężne wyśnią raje Tobie,
Usta Adama w tej płomiennej dobie,
Że padniesz, jako winnym sokiem pjana

Na jego łono [...]”²⁷.

Pierwsza kobieta szuka zaspokojenia w akcie seksualnym. Z nim to zostaje powiązany „Świadomości Drzewa / Soczysty owoc”²⁸ – zmysłowa rozkosz jest w utworze utożsamiona z grzechem pierworodnym, gdyż przesłania człowiekowi Boga, odciąga jego uwagę od spraw metafizycznych i kieruje ku cielesnej przyjemności²⁹. Przyjemność owa otrzymuje metaforyczne miano snu. Sen, jak już wspomniano, wiąże się ze sferą obrazów „rozkosznych, barwnych, zachwycających, odurzających, czarownych”³⁰. Nic więc dziwnego, że został przywołany, gdy mowa o zmysłowym uniesieniu. Sen to jednak również coś złudnego, nierealnego.

Ewa usiłuje przekroczyć raj, znaleźć dopełnienie. Szuka go w objęciach swego towarzysza, liczy na to, że „[...] potężne wyśnią [jej – I. W.] raje / Usta Adama [...]”³¹. Ogród Edenu nie zaspokaja pierwszej kobiety. Odrzuca go więc; pragnie innego raju – który, jeśli wierzyć słowom węża, może znaleźć w płciowym zjednoczeniu z Adamem.

²⁷ *Ibidem*, s. 85.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Utożsamienie grzechu pierworodnego z aktem seksualnym, choć posiada długą historię, stoi w sprzeczności z kanonicznym tekstem *Księgi Rodzaju* – rozmnażanie, implikujące stosunki płciowe, jest w niej poleceniem samego Boga: „I stworzył Bóg ludzi [...] jako mężczyznę i kobietę. I błogosławił im, mówiąc: «Bądźcie płodni, mnożcie się i zaludnijcie ziemię» [...]” Rdz 1,27n, [w:] *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. Zespół Biblistów Polskich, Częstochowa 2011. To nie jedyny przykład, kiedy Zawistowska przetwarza wątki biblijne, nawiązując do tradycji apokryficznej, sama wpisując się zarazem w ową tradycję.

³⁰ A. Okopień-Sławińska, *op. cit.*, s. 16.

³¹ K. Zawistowska, *Ewa...*

Lecz raj ten jest wyśniony – zatem tyleż piękny, co fałszywy, by wyrazić się po baudelaire'owsku: „sztuczny”³². Pierwsza kobieta daje się zatem zwieść – o ile w Edenie trawił ją niedosyt, o tyle zerwanie owocu zapewniło jedynie iluzję nasycenia, bezpowrotnie skazując na wygnanie z ogrodu. Grzech pierworodny polega więc w wierszu na porzuceniu prawdziwego raju w zamian za ułudną wizję raju doskonalszego³³.

Z najbardziej chyba zawikłanym splotem znaczeń snu w twórczości Zawistowskiej mamy do czynienia w sonecie *Królowe z gobelinu II*. Podobnie jak w *[Kochałam Ciebie...]* opisywane wydarzenia rozgrywają się w średniowiecznej scenerii³⁴ wytworzonej specyficzny, historyczno-baśniowy nastrój³⁵. Także w tym wierszu sen

32 Ch. Baudelaire, *[Sztuczne raje...]*, [w:] *Wino i haszysz (Sztuczne raje)*, wybór i tłum. B. Wydzga, Warszawa 1926, s. 46, [on-line:] [https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:Wino_i_haszysz._\(Sztuczne_raje\).__Analekta_z_pism_poety.djvu/041](https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:Wino_i_haszysz._(Sztuczne_raje).__Analekta_z_pism_poety.djvu/041) – 07.05.2019.

33 Zob. L. Kozikowska-Kowalik, *op. cit.*, s. 29 oraz G. Różańska, *Święte i kurtyzany. Kobiety w liryce Kazimierza Zawistowskiej*, [w:] *Między sacrum a profanum. Rozważania i dylematy*, red. eadem, Kraków 2017, *passim*. Kozikowska-Kowalik twierdzi, „że nie ma w wierszach Zawistowskiej wśród tylu postaci kobiecych osobowości prawdziwie zafascynowanej złem, grzechem. [...] Żadna z jej kobiet nie jest demonem zła [...]”. Przeciwnie Różańska, usilnie starająca się doszukać przejawów demonizmu u bohaterek omawianej poetki. Sądzę, że prawda leży gdzieś pośrodku: fascynacja złem i figura *femme fatale* pojawiają się w niektórych utworach Zawistowskiej, lecz nie tak powszechnie jak chce tego Różańska. Mając świadomość, iż poparcie tej tezy argumentami wymagałoby obszerniejszej rozprawy, stwierdzę jedynie, iż w analizowanym dyptyku grzech zostaje ukazany, ale brak zarówno jego afirmacji, jak i moralizatorskiego potępienia.

34 To jeden z licznych przejawów mediewizmu w poezji omawianej autorki. Piszą na ten temat: K. Niklewiczówna, *Zawistowska a ówczesna moda literacka*, „Pamiętnik Literacki” 1947, nr 37, s. 221; L. Kozikowska-Kowalik, *op. cit.*, s. 27 oraz R. Wojkiewicz, *Sonet siostrzany. „Kinga i Johel” Kazimierza Zawistowskiej a „Błogosławiona Salomea” Stanisława Wyspiańskiego*, „Wiek XIX” 2012, nr 5 (47), *passim*.

35 Ów nastrój średniowieczności nie musi mieć nic wspólnego z czasami, które zwykliśmy określać mianem średniowiecza. Zob. G. Ronge, *Nastrój*, „Forum Poetyki” 2016, s. 78, [on-line:] http://fp.amu.edu.pl/wpcontent/uploads/2016/02/GRonge_Nastroj_ForumPoetyki_zima2016.pdf – 04.05.2019. Autor, omawiając poglądy Nietzschego i Hölderlina na temat Stimmungu (zwykle tłumaczonego na język polski właśnie jako „nastrój”), pisze, iż pojmowali go jako „wrażenie (bądź złudzenie) harmonijnej jedności spajającej różnorodne elementy tamtych [minionych – I. W.] czasów, [które – I. W.] ma umożliwić wytworzenie spójnego wyobrażenia na ich temat, wspólnego dla członków określonej, późniejszej społeczności”. Zawistowska odwołuje się zatem do skonwencjonalizowanej, względnie powszechnej w jej czasach wizji średniowiecza, nie zaś do nastroju, który istotnie je cechował, a który, jak sądzę, w ogóle nie istnieje ani nie istniał. Temat nastroju (Stimmungu) omawiają: H. U. Gumbrecht, „Czytanie nastrojów”. *Jak można pomyśleć dziś rzeczywistość literatury*, tłum. A. Żychliński, [w:] *Teoria – literatura – życie. Praktykowanie teorii literatury w humanistyce współczesnej*, red. A. Legeżyńska, R. Nycz, Warszawa 2012, *Nowa Humanistyka. Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria*, t. 1 oraz G. Ronge, „Czytanie nastrojów” Hansa Ulricha Gumbrechta jako „anty-metoda” analizy tekstów literackich, [w:] *Tematy modne w huma-*

potęguje wrażenie irrealności. Rzecz jest jednak znacznie bardziej złożona. Utwór rozpoczyna się słowami: „Śpi cicho, utrefiony giermek modrooki...”³⁶ W wersji 9 powtórzona zaś zostaje fraza „Śpi cicho!...”. Wiersz niedwuznacznie daje do zrozumienia, że w tym wypadku mamy do czynienia z eufemizmem oznaczającym śmierć. Nim jednak giermek zasnął snem wiecznym, zdarzało mu się śnić. Zawistowska pisze:

[...] On marzył o czole w koronie
Dumnej Thyrsy [...] ³⁷.

W czasach poetki wyraz „marzyć” oznaczał zarówno „snuć myśli ładujące, piękne; roić, dumać”, „wyobrażać fałszywie, łudzić się”, jak i „śnić”³⁸. Możliwe więc, iż bohater utworu wystawiał sobie przed oczyma wyobraźni niedostępny obiekt swych pragnień albo że widywał królową w sennych wizjach. Obie opcje są równie prawdopodobne (i wzajemnie się niewykluczające), obie też rysują podobny wizerunek giermka zatraconego w beznadziejnym pożądaniu swej okrutnej pani.

Czytamy dalej w podobnym tonie:

W snach on widział żałobnych jej warkoczów mroki,
I swe lica, pieszczone w tych włosów osłonie... ³⁹

Następnie docieramy do granic snu i jawy. Granica to jednak niejasna:

Więc zuchwalca królewskie zadławiły dłonie,
Gdy po usta jej sięgał giermek modrooki... ⁴⁰

Czy bohater w desperackim akcie próbował swe sny wcielić w życie? A może cała opisana scena rozgrywa się w jego marzeniach? Może wreszcie giermek stracił całko-

nistycie. *Studia interdyscyplinarne*, red. Ł. Grajewski et al., Toruń 2015, [on-line:] https://issuu.com/prolog_pismo/docs/tematy-modne-w-humanistyce__1_ – 04.05.2019.

³⁶ K. Zawistowska, *Królowe z gobelinu II*, [w:] eadem, *op. cit.*, s. 112.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Zob. *marzyć*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego...*, s. 635.

³⁹ K. Zawistowska, *Królowe z gobelinu II...*

⁴⁰ *Ibidem*.

wicie poczucie różnicy między snem i rzeczywistością, które w jego umyśle zlały się w jedno? Nie sposób jednoznacznie stwierdzić⁴¹. Widzimy zatem, iż w utworze sen i jawa przenikają się, ich granica jest zatarta, płynna, być może w ogóle nie istnieje...⁴²

Jakby tego było mało, w kolejnej strofie dowiadujemy się, że:

[...] minstrele dziwne baśnie plotą,
I nucą, iż sen cudny prześnił giermek młody
Wpierw na piersiach królewskich [...]

I na szyi sam zaplótł węzeł jej warkoczy...
I płakały go Thyrsy dzikie, smętne oczy⁴³.

Na splatającą się ze snem rzeczywistość nakłada się jeszcze fikcja literacka. Nie wiemy, jak było naprawdę – czy bohater zginął z ręki królowej, czy Thyrsa koniec końców obdarzyła go miłością, czy jego sny udało się zrealizować. Co bliższe jest prawdzie: opowieść podmiotu czy pieśni minstreli? Gdzie kończą się fakty, gdzie zaczynają się marzenia giermka, a gdzie „dziwne baśnie” – literatura w literaturze⁴⁴? Utwór nie udziela odpowiedzi, potęgując tym samym wzmiankowaną już legendową irrealność.

Zresztą i owe podania o giermku dalekie są od jednoznaczności. Cóż bowiem oznacza „sen cudny”, który, jak śpiewają minstrele, „prześnił giermek młody / [...] na piersiach królewskich”? Po raz kolejny na znaczenie omawianego motywu składa się „połączenie najwyższej aprobaty z przekonaniem o nierealności, niespełnialności i przelotności”⁴⁵. Czy zatem bohater faktycznie zaznał z Thyrsą

41 O bohaterce omawianego sonetu jako *femme fatale* pisze S. Biadun w: i d e m, *Miłość jak z gobelinów. Wokół cyklu „Romantyka” Kazimierzy Zawistowskiej*, [w:] *Miłość w literaturze – ujęcie wielokulturowe*, red. S. Czarniecka, K. Maciąg, Lublin 2017, s. 80, [on-line:] <http://bc.wydawnictwo-tygiel.pl/public/assets/157/Miłość%20w%20literaturze%20ujęcie%20wielokulturowe.pdf> – 07.05.2019. Autor omawia utwór bardzo skrótowo. Stwierdza m.in.: „Chłopiec, ogarnięty chucią, pragnął pocałować władczynię i spotkała go śmierć [...]”. Warte zastanowienia: na ile celowo w przywołanym zdaniu został użyty czasownik „pragnął” zamiast np. „spróbował” czy „usiłował”...

42 O żywych na przelomie wieków wątpliwościach ontologicznych dotyczących tożsamości rzeczywistości i snu pisze M. Podraza-Kwiatkowska w: e a d e m, *Somnambulicy...*, s. 152–153.

43 K. Zawistowska, *Królowe z gobelinu II...*

44 O podobieństwie istoty snu i poezji pisze M. Podraza-Kwiatkowska w: e a d e m, *Symbolizm i symbolika...*, s. 171 oraz e a d e m, *Somnambulicy...*, s. 153.

45 A. Okopień-Sławińska, *op. cit.*, s. 16.

cielesnej rozkoszy? A może przeciwnie – rzeczywistość ich zbliżenia zostaje zakwestionowana? Nie wiadomo – i właśnie ta niewiedza wynikająca z niepewnej ontologii snów zamazuje i tak już niewyraźne granice między dwojako pojętym marzeniem, jawą i legendą⁴⁶.

Istotną rolę gra też tytuł dyptyku, sugerujący, iż wiersz jest ożywieniem sceny przedstawionej na (nieważne: faktycznie istniejącym czy też będącym wytworem literackiej inwencji) gobelinie. Mamy zatem do czynienia z istną kumulacją fikcyjności – fikcja wyrasta z fikcji i fikcję w sobie zawiera – to ciąg niemający końca z jednej i jakiegokolwiek zakorzenienia w rzeczywistości z drugiej strony. Utwór posiada więc również sens metapoetycki; choć niestematyzowana, zakodowana jest w nim wyraźnie nakreślona wizja sztuki.

Motyw snu pojawia się także w innych erotykach Zawistowskiej: odnajdujemy u niej sen jako marzenie kobiety o mężczyźnie (*Biała królowna II*, *Magdalena* z cyklu *Święte*) oraz sen mężczyzny o kobiecie, będący przestrzenią ich obcowania (*Daj mi sny Twoje...*). Pojawia się sen jako odpoczynek, moment wytchnienia, spokoju (*Chryzys*, [*Ciszy, ach ciszy!*]) i jako piękniejszy świat, w który ukochany przenosi wybrankę (*Bądź Ty mi dobrym...*). W twórczości poetki występuje i koszmar, przed którym ucieczki szuka się w objęciach mężczyzn (*Kocham Ciebie...*, *Agrypina*). To jednak zaledwie ogólny przegląd – omówienie wskazanych wierszy bez wyrządzania szkody kunsztowi autorki wymagałoby dłuższego tekstu.

Przeanalizowane utwory wystarczą jednak, by sformułować ogólne wnioski. Zgodnie z typologią wprowadzoną przez Okopień-Sławińską⁴⁷ w utworach Zawistowskiej „sen jako szczególnie umotywowana anegdota” (tzn. relacja z wizji sennnej) pojawia się jedynie na niewielką skalę, dominuje zaś „sen jako temat wypowiedzi”. Brak natomiast zupełnie „snu jako modelu wizji poetyckiej”, czyli kreowania świata przedstawionego na wzór marzenia sennego, przejawiającego się zaburzeniem

46 Podobny zanik granicy jawy, wyobrażeń, snów, wizji i literatury ma miejsce w wierszach *Kasztelanki I* (K. Zawistowska, *op. cit.*, s. 113) i *M. J.* (K. Zawistowska, *op. cit.*, s. 64). O zacieraniu tychże granic w twórczości innych poetów Młodej Polski piszą również N. Poleszak w: *idem*, *op. cit.*, s. 104, 107, 115–117 oraz M. Baranowska w: *idem*, *Miciński. Między poezją a snem*, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1973, nr 2 (8), zwł. s. 94–95.

47 A. Okopień-Sławińska, *op. cit.*, *passim*. Zob. np. s. 8, 10, 13, 22.

związków przyczynowo-skutkowych, wprowadzaniem swobodnych ciągów asocjacyjnych i zaniechaniem porządku logicznego.

Poetka, pozornie monotonnie powielając ten sam motyw, stosuje go w zróżnicowanych funkcjach i osiąga za jego pomocą rozmaite efekty. Wykorzystuje w tym celu zakodowaną w kulturze znaczeniową niejednorodność i aksjologiczną ambiwalencję snu. Niekiedy też w obrębie jednego tekstu odwołuje się do przeciwnych, trwale powiązanych z omawianym motywem skojarzeń. Poza funkcją semantyczną sen w poezji Zawistowskiej pełni też (i może przede wszystkim) rolę nastrojotwórczą. Wszystko to dowodzi wirtuozerii autorki, która zaledwie na jednej strunie swej harfy potrafi zagrać tak wiele melodii.

BIBLIOGRAFIA

Literatura podmiotu:

- Baudelaire Ch., *Wino i haszysz (Sztuczne raje)*, wybór i tłum. B. Wydźga, Warszawa 1926, s. 46, [on-line:] [https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:Wino_i_haszysz_\(Sztuczne_raje\).Analekta_z_pism_poety.djvu/041](https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:Wino_i_haszysz_(Sztuczne_raje).Analekta_z_pism_poety.djvu/041) – 07.05.2019.
- Sarbiewski M. K., *De acuto et arguto liber unicus, sive Seneca et Martialis. O poincie i dowcipie księga jedna albo Seneka i Marcjalis*, [w:] M. K. Sarbiewski, *Wykłady poetyki*, tłum. i oprac. S. Skimina, Wrocław 1958, *Biblioteka Pisarzy Polskich*, seria B, nr 5, s. 1–20.
- Słownik języka polskiego*, cz. 1, Wilno 1861, [on-line:] <https://eswil.ijp.pan.pl/index.php-o8.08.2019>.
- Tylkowski W., *Uczone rozmowy wszystkę w sobie prawie zawierające filozofią*, [w:] OKO. *Obyczaje, kultura, osobliwości*, red. L. Pijanowski, Kraków 1975, s. 49–63. [Pierwodruk: Drukarnia P. M. Łęskowskiego, Warszawa 1692].
- Zawistowska K., *Utwory zebrane*, oprac. L. Kozikowska-Kowalik, Kraków 1982, *Biblioteka Poezji Młodej Polski*.

Literatura przedmiotu:

- Banowska L., *Paradoks poetycki i formy pokrewne jako tworzywo literackie*, „Pamiętnik Literacki” 2001, t. 92, nr 2, s. 159–175.
- Baranowska M., *Miciński. Między poezją a snem*, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1973, nr 2 (8), s. 94–103.
- Barthes R., *Światło obrazu. Uwagi o fotografii*, tłum. J. Trznadel, Warszawa 2008.
- Biadun S., *Miłość jak z gobelinów. Wokół cyklu „Romantyka” Kazimierzy Zawistowskiej*, [w:] *Miłość w literaturze – ujęcie wielokulturowe*, red. S. Czarniecka, K. Maciąg, Lublin 2017, s. 76–86, [on-line:] <http://bc.wydawnictwo-tygiel.pl/public/assets/157/Mi%C5%>

- 820%C5%9B%C4%87%20w%20literaturze%20uj%C4%99cie%20wielokulturowe.pdf – 07.05.2019.
- Culler J., *Presupozycje i intertekstualność*, tłum. K. Rosner, „Pamiętnik Literacki” 1980, t. 71, nr 3, s. 297–312.
- Gumbrecht H. U., „Czytanie nastrojów”. *Jak można pomyśleć dziś rzeczywistość literatury*, tłum. A. Żychliński, [w:] *Teoria – literatura – życie. Praktykowanie teorii literatury w humanistyce współczesnej*, red. A. Legeżyńska, R. Nycz, Warszawa 2012, s. 151–171, *Nowa Humanistyka. Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria*, t. 1.
- Kozikowska-Kowalik L., *Dialektyka oryginalności i typowości. (O poezji Kazimierzy Zawistowskiej)*, [w:] K. Zawistowska, *Utwory zebrane*, oprac. L. Kozikowska-Kowalik, Kraków 1982, s. 5–44, *Biblioteka Poezji Młodej Polski*.
- Miller K., Cichocka T., *Śpiąca Królowa. Dar trzynastej wróżki*, [w:] K. Miller, T. Cichocka, *Bajki rozbrane*, Warszawa 2014, s. 27–45.
- Niklewiczówna K., *Zawistowska a ówczesna moda literacka*, „Pamiętnik Literacki” 1947, nr 37, s. 218–226.
- Okopień-Sławińska A., *Sny i poetyka*, „Teksty. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1973, nr 2 (8), s. 7–23.
- Podraza-Kwiatkowska M., *Somnambulicy*, [w:] M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985, s. 147–161.
- Podraza-Kwiatkowska M., *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski. Teoria i praktyka*, Kraków 1975.
- Poleszak N., *Oniryczne ekspresje w „Sonatach mol” Marii Grossek-Koryckiej*, „Jednak Książki” 2015, nr 4, s. 103–120, [on-line:] <https://cwf.ug.edu.pl/ojs/index.php/Jednak-Ksiazki/article/view/275> – 07.05.2019.
- Ronge G., „Czytanie nastrojów” Hansa Ulricha Gumbrechta jako „anty-metoda” analizy tekstów literackich, [w:] *Tematy modne w humanistyce. Studia interdyscyplinarne*, red. Ł. Grajewski et al., Toruń 2015, s. 142–156, [on-line:] https://issuu.com/prolog_pismo/docs/tematy-modne-w-humanistyce__1_ – 04.05.2019.
- Ronge G., *Nastój*, „Forum Poetyki” 2016, s. 78–83, [on-line:] http://fp.amu.edu.pl/wpcontent/uploads/2016/02/GRonge_Nastroj_ForumPoetyki_zima2016.pdf – 04.05.2019.
- Różańska G., *Święte i kurtyzany. Kobiety w liryce Kazimierzy Zawistowskiej*, [w:] *Między sacrum a profanum. Rozważania i dylematy*, red. G. Różańska, Kraków 2017, s. 83–93.
- Stala M., *Metafora w liryce Młodej Polski. Metamorfozy widzenia poetyckiego*, Warszawa 1988.
- Stępień P., *Chaos i ład. „Lament świętokrzyski”*, [w:] P. Stępień, *Z literatury religijnej polskiego średniowiecza. Studia o czterech tekstach*, Warszawa 2003, s. 221–257.
- Wojkiewicz R., *Sonet siostrzany. „Kinga i Johelet” Kazimierzy Zawistowskiej a „Błogosławiona Salomea” Stanisława Wyspiańskiego*, „Wiek XIX” 2012, nr 5 (47), s. 189–211.

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł dotyczy roli motywu snu w takich wierszach Kazimierzy Zawistowskiej jak: *[Kochałam ciebie...]*, *[Cieniem byłeś ty dla mnie...]*, *Ewa i Królowe z gobelinu II*. Sen pojawia się w nich jako śmierć, czas odpoczynku i wielbienia Boga, nietrwała, grzeszna rozkosz, marzenie, piękne wspomnienie oraz niedoskonałe odzwierciedlenie. Autorka wykorzystuje zatem obecną w kulturze i zakodowaną w języku wieloznaczność oraz aksjologiczną ambiwalencję snu. Omawiany motyw pełni także funkcję nastrojotwórczą.

Słowa kluczowe: nastrój, śmierć, grzech, mediewizm, ambiwalencja

SUMMARY

The dream theme in Kazimiera Zawistowska's erotica. Based on selected poems

The following article refers to the role of the dream in Kazimiera Zawistowska's poems such as: *[I used to love you...]* (*[Kochałam ciebie...]*), *[You were a shadow to me...]* (*[Cieniem byłeś ty dla mnie...]*), *Eve (Ewa)* and *The tapestry queens II (Królowe z gobelinu II)*. There, dream appears as death, time for rest and worship, unstable sinful pleasure, desire, beautiful remembrance and imperfect reflection. The author uses dream's ambiguity and axiological ambivalence which can be perfectly seen in culture and which are encoded in language. The discussed motif has also a mood-forming function.

Keywords: atmosphere, death, sin, medievalism, ambivalence

Indeks osobowy

- Abriszewska Paulina 31, 40–41
Adamowicz Daria 60, 69
Ajschylos (Eschyl) 67–68
Andersen Hans Christian 9, 103–105,
107–109, 111–114
Anisimovets Yulia 59–60, 69
Apulejusz z Madaury 53
Arendt Hannah 173, 190
Arland Marcel 133, 145
Arystoteles 101, 114
- Bachórz Józef 31, 37, 39–42, 62, 69, 99,
114
Bagłajewski Arkadiusz 14, 20, 24
Bajda Justyna 149, 159
Banowska Lidia 122, 130
Banville Théodore de 66
Baran Bogdan 158–159, 173, 179, 190
Baranowska Małgorzata 129–130
Barrie James Matthew 102
Barthes Roland 124, 130
Bartkowiak Edyta 111, 114
Bassim Tamara 60, 69
Baudelaire Charles 8, 46, 59–61, 65–
69, 126, 130
- Bénichou Paul 46, 56
Benjamin Walter 179–180, 184–187, 190
Biadun Sebastian 128, 130
Bieńczyk Marek 152, 159
Billig Piotr 104, 115
Blackburn Simon 50, 56
Bocquet Léon 134, 145
Borejsza Jerzy W. 94, 97
Borkowska Grażyna 114
Borowy Waław 85, 96
Brandstaetter Roman 161
Buczyńska-Garewicz Hanna 173, 190
Budrecka Aleksandra 173
Burzyńska Anna 173, 190
Bürger Gottfried August 9, 71–72, 77,
82–83, 86, 89–95
- Calasso Roberto 66–67, 69
Carroll Lewis 102
Cazotte Jacques 52
Celan Paul 95
Champfleurys Jules 66
Cichocka Tatiana 124, 131
Cieślński Cezary 50, 56
Claudon Francis 45

- Clésinger Auguste 67
 Colonna Francesco 52
 Crary Jonathan 185, 190
 Culler Jonathan 120, 131
 Czarniecka Sandra 128, 130
 Czukowski Korniej 89, 97
- Dalasiński Tomasz 178, 190
 Danek Danuta 62
 Dante 63
 Dąbrowski Stanisław 16–17, 24
 Dorys Benedykt Jerzy 162
 Dubisz Stanisław 100, 115
 Dudek Zenon Waldemar 111, 114
 Dumas Aleksander 45
 Dybel Paweł 172, 190
 Dynarski Kazimierz 96
 Dżyngis chan, władca mongolski 93–94
- Eker Anda 161
 Eliade Mircea 156, 159
 Emerson Oliver Farrar 71, 79
 Engelking Ryszard 47, 55, 60, 68–69
- Fauré Gabriel 53
 Franczak Jerzy 171, 178, 190
 Freud Zygmunt 76, 79, 101, 114, 172–174, 187, 190
 Fromm Erich 102, 114
 Fryderyk II, król Prus 84
- Gacek Norbert 9
 Gałczyńska Emilia 9
 Gapska Dominika 99, 115
 Gautier Théophile 46
 Gavarni Paul 66
 Głowiński Michał 162
 Gniedicz Nikołaj 89
 Goethe Johann Wolfgang 72
- Gomulicki Juliusz Wiktor 60–62, 69
 Goya Francisco 50
 Górniak Krystyna 94, 97
 Grajewski Łukasz 127, 131
 Gribojedow Aleksander 89
 Grossek-Korycka Maria 167
 Gumbrecht Hans Ulrich 126, 131
 Gutowski Wojciech 136–138, 140, 142, 144–145
 Guze Joanna 47, 55, 60, 69
- Hartwig Julia 45–46, 52, 55–56
 Heidegger Martin 50
 Hejmej Andrzej 16, 24
 Herder Johann Gottfried 46
 Herodiada 143
 Hertz Paweł 22, 24
 Hoesick Ferdynand 93, 96
 Hoffmann Ernst Theodor Amadeus 46, 102
 Homer 105
 Hölderlin Friedrich 126
 Hugo Wiktor 45
 Hutnikiewicz Artur 133, 145
 Huysmans Joris-Karl 137
- Inglot Mieczysław 59, 69
 Ippoldt Janusz 87, 97
 Irzykowski Karol 9, 171–172, 180, 184, 187–190
- Jan III Sobieski, król Polski 85
 Janion Maria 22–24, 33, 42, 77, 79, 86–87, 90, 92, 94–96, 100, 102, 114
 Jaroszyński Tadeusz 157
 Jaspers Karl 50
 Jastrzębska-Golonka Danuta 104, 114
 Jermakowa-Bitner G. 84, 96
 Jędrzejewski Tomasz 61, 69

Jung Carl Gustav 101, 103, 114

Jurczyński Jacek 81, 96

Kaczmarek Kamil 9

Kalergis Maria 62

Kamińska Lidia 9

Kanfer Irma 161

Kara Mustafa 85

Karol Aleksander, książę Lotaryngii
84

Karol XII, król Szwecji 84

Kasprzysiak Stanisław 66, 69

Kaszyński Stefan H. 94, 97

Katienin Paweł 82–84, 87–91, 93–94, 96

Kempnerówna Salomea 101, 114, 174,
190

Kęszycka Helena 45

Kiciński Bruno 92, 95

Klaczko Julian 93, 96

Kleopatra VII, królowa Egiptu 143

Klewinowska Katarzyna 150, 159

Klingner Friedrich Maximilian 95

Kocha Sandra 9

Komissarow W. 82, 97

Kowalczykowa Alina 41, 62, 69

Kowalski Grzegorz 27–28, 30, 32, 34–
36, 38, 40–42

Kowalski Jacek 185, 190

Kozikowska-Kowalik Lucyna 120, 124,
126, 130–131, 135, 145

Krański Zygmunt 8, 13–20, 22–24,
82, 96

Krasuska Anna 61, 69

Kraszewski Józef Ignacy 27–28, 32

Krukowska Halina 7–8

Krysowski Olaf 61, 69

Krzemieniecka Hanna 137

Krzyżanowski Julian 72, 80

Kuczyńska Joanna 60

Kupis Bogdan 156, 159

Kuran Michał 102, 115

Kuziak Michał 30, 42, 59, 69, 82, 96,
180, 190

Kwiatkowski Jerzy 162

Lach Szymon Krystyn 71, 79, 86, 94–96

Lange Antoni 66, 69

Lasoń-Kochańska Grażyna 108, 115

Leberghe Charles van 53

Legeżyńska Anna 126, 131, 153, 155, 159

Lemaitre Henri 51

Lerberghe Charles van 53

Lewandowski Andrzej 73, 75, 78–80

Libera Leszek 71, 80

Lindgren Astrid 102

Lindner Burkhardt 185–186

Lipszyc Adam 180, 190

Lis Kazimiera 99–100, 115

Łagowska Aleksandra 9

Ławski Jarosław 27, 30, 38, 40–42

Łukasiewicz Małgorzata 29–30, 42

Maciąg Kamil 128, 130

Magnone Lena 172, 190

Makowski Stanisław 27–28, 35, 37–38,
42

Mann Thomas 94, 97

Marcel Anthony 50

Markiewicz Henryk 173, 190

Markowski Michał Paweł 173, 190

Markuszevska Agnieszka 14, 24

Marzęcki Józef 102, 114

Michał Anioł 67

Mickiewicz Adam 7, 35, 41, 71, 77, 79,
81, 86, 94, 96

Miernik Agnieszka 112, 115

Międzyrzecki Artur 50, 56

- Miller Katarzyna 124, 131
 Musset Alfred de 46
- Nasiłowska Anna 162
 Nerval Gérard de 8, 45–49, 51–56
 Niemcewicz Julian Ursyn 94, 96
 Nietzsche Friedrich 126, 156–159
 Niklewiczówna Krystyna 126, 131, 133, 145
 Nodier Charles 8, 45–48, 52–56
 Norwid Cyprian Kamil 8–9, 59–64, 68–69
 Nycz Ryszard 126, 131, 173, 181, 190
- Ochab Maryna 55–56, 102
 Odyniec Antoni Edward 71, 73, 78–79, 82, 84–86, 90–91, 93–94, 96–97
 Okopień-Sławińska Aleksandra 14, 21, 23–24, 119–120, 122, 125, 128–129, 131
 Olechnowicz Emilia 66, 69
 Olędzka-Frybesowa Aleksandra 22, 24
 Olszewski Jacek 50, 56
 Ossowska Katarzyna 102, 115
 Ostrowska Bronisława 133, 155
 Owidiusz 105
- Pachet Pierre 46, 56
 Paderewski Ignacy Jan 153–154
 Panas Władysław 161, 168
 Papużyńska Joanna 101, 103, 115
 Piasecka Maria 100
 Pichois Claude 66
 Pietrzak-Thébault Joanna 14, 24
 Pijanowski Lech 124, 130
 Piłat Robert 173, 90
 Piotr I Wielki, car Rosji 84
 Piprek Jan 87, 97
 Piwińska Marta 33, 42
 Platon 173
- Pluta Paweł 71, 80
 Podraza-Kwiatkowska Maria 121, 128, 131, 134, 145, 150–151, 157, 159
 Poe Edgar Allan 94–95
 Poleszak Natalia 121, 131
 Porębowicz Edward 95
 Poterała Paulina 102, 115
 Potocka Delfina 14–15
 Prokop Jan 41–42
 Przerwa-Tetmajer Kazimierz 7, 151
 Przesmycki Zenon 157
 Przybylak Feliks 95, 97
 Przybyszewska-Drozd Anna 162
 Przybyszewski Stanisław 147
 Puchalska Mirosława 133, 145
 Puszkina Aleksander 82, 88–89, 97
- Radowska-Lisak Mirosława 31, 40–41
 Ratuszna Hanna 112, 115
 Rej Anna 46, 56
 Reszke Robert 101, 114
 Reykowska Anna 133, 145
 Rimbaud Arthur 50, 56
 Ritz German 29–30, 42
 Ronge Gerard 126, 131
 Rosner Katarzyna 120, 131
 Rotbard Henryk 162, 168
 Rotbard Michał 162
 Rotbard Paweł (Pesach) 162
 Rotbard Rozalia (Rojza) 162
 Różańska Grażyna 126, 131
 Ryczek Wojciech 174, 190
 Rzepniewska Anna 8
 Rzońca Wiesław 61, 69
- Sabatier Apollonia 67–68
 Sadowski Michał 102, 115
 Samain Albert 9, 133–137, 139–142, 144–145

Sand George 60, 114
 Sarbiewski Maciej Kazimierz 122, 130
 Sarna Marcin 8
 Sartre Jean-Paul 50
 Schiller Friedrich 72
 Schlegel August Wilhelm 87, 94
 Schulz Bruno 161
 Scott Walter 94, 96
 Semenko I. 72, 79, 82, 89, 97
 Seroka Katarzyna 162, 168
 Sierotwiński Stanisław 147–148, 151–154, 160
 Siwek Paweł 101, 114
 Siwiec Magdalena 46, 48, 50–51, 56, 59, 69
 Skiba Dominika 46, 56
 Skimina Stanisław 122, 130
 Skogemann Pia 104, 106, 115
 Skowera Maciej 99, 115
 Skucha Mateusz 143–145, 149, 158, 160
 Slany Katarzyna 102, 115
 Sławiński Janusz 162
 Słowacki Juliusz 27, 82, 96
 Słowacki Władysław 8, 27–30, 35–38, 40–41
 Sochańska Bogusława 104, 107, 114
 Staff Leopold 151, 156, 159
 Stala Marian 121, 131, 134, 138, 140–142, 145
 Starobinski Jean 55–56
 Stendhal 165
 Stępień Paweł 124, 131
 Stocka Joanna 9
 Suchanek Lucjan 77–78, 80
 Sudolski Zbigniew 15, 22–24
 Sukiennicka Marta 46, 56
 Swoboda Tomasz 47, 55–56
 Szargot Maciej 16, 24
 Szczukiewicz Piotr 50, 56

Szekspir William 67
 Szereszewska Dagmara Zofia 168
 Szereszewska Elżbieta 168
 Szereszewska Lola 9, 161–168
 Szewczuk Włodzimierz 76, 79, 101, 114
 Szklowski Wiktor 173
 Szlendak Tomasz 29
 Szymel Mosze 161

 Śliwiński Piotr 162, 168
 Śniecikowska Beata 155, 160
 Święckowska Teresa 162, 168
 Świontek Sławomir 61, 69
 Świtała Sabina Waleria 109, 115

 Taranek Olga 60, 69
 Taylor William 71, 79
 Tonelli Debora 109, 115
 Trębicka Maria 60–61
 Trojanowiczowa Zofia 35, 41
 Trznadel Jacek 124, 130
 Tylkowski Wojciech 124, 130

 Ursel Marian 46, 56

 Walas Teresa 175, 191
 Wałęciuk-Dejneka Beata 105, 115
 Wasylewski Stanisław 99, 115
 Waśko Andrzej 13, 19, 24
 Wądolny-Tatar Katarzyna 156, 160
 Willan Henrietta 22
 Wiśniewska Marzena 112, 115
 Witkowska Alina 76, 80
 Witwicki Stefan 71, 77, 79
 Wojda Patrycja 8
 Wojejkowa Aleksandra 75
 Wojkiewicz Rozalia 126, 131
 Wojtasińska Dominika 59, 62, 64, 69
 Woleński Jan 50

- Wolff Toni 103, 115
Wolska Maryla 9, 147–153, 157–160
Woźnica Ireneusz 9
Wójtewicz Anna 29, 42
Wróblewska Violetta 112, 115
Wullschläger Jackie 102–103, 115
Wydźga Bohdan 126, 130
Wyka Kazimierz 133, 145, 172, 191
Wyspiański Stanisław 94, 96, 151

Zabawa Krystyna 147–148, 154,
159–160
Zaniewicki Witold 101, 114, 174, 190

Zawistowska Kazimiera 9, 119–131,
133–137, 139–145, 155
Zawiszewska Agata 167–168
Zgorzelski Czesław 71, 79, 86, 96
Zielińska Marta 33, 42
Ziółkowska Monika 8
Ziółkowska-Sobecka Marta 103, 115

Żukowski Dariusz 185, 190
Żukowski Wasilij 9, 71, 73, 75, 77–79,
82–85, 87–94, 96–97
Żuławski Jerzy 157
Żychliński Andrzej 126

*Otchłani mego serca ciebie trzeba, ciebie,
Lady Makbet, kobieto z potęgą zbrodniczą,
Śnie Eschyla — zrodzony na północnej glebie!*

*Lub ciebie, Nox, o córo Michała-Anioła,
Co śpisz w milczeniu świętym — z twarzą tajemniczą,
Kutą rylcem genialnym u tytanów czoła!*

Charles Baudelaire

Sny kobiet, sny o kobietach – od romantyzmu do Młodej Polski to zbiór dwunastu artykułów i szkiców, z których każdy koncentruje się na istotnych dla XIX-wiecznej literatury zagadnieniach oniryzmu oraz kobiecości. Książka zawiera teksty dotyczące bardziej i mniej znanych autorów i autorek: Zygmunta Krasińskiego, Cypriana Kamila Norwida, Władysława Słowackiego, Karola Irzykowskiego, Maryli Wolskiej, Kaziemierzy Zawistowskiej czy Loli Szereszewskiej. Prócz szkiców stanowiących interpretacje tekstów z literatury polskiej w tomie znalazły się także artykuły poświęcone literaturze europejskiej, m.in. twórczości Baudelaire’a, Nodiera, Nerval’a, Samaina i Żukowskiego.

<https://akademicka.pl/>

ISBN 978-83-8138-249-6

9 788381 382496